

Posudek na diplomovou práci Moniky Černé
Mladiství muži ve výkonu trestu odnětí svobody
a podpora sebeúcty

Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta

Katedra teologické etiky

Studijní program: Teologie

Studijní obor: Křesťanská krizová a pastorační práce – Diakonika
2018

Posudek předkládá vedoucí práce PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D.

Předkládaná diplomová práce má spolu s úctyhodným a nepřehledným seznamem literatury 123 stran. Dalšíh 75 stran je věnováno výzkumným přílohám, uvedeným Seznamem příloh. Seznam zkratk najdeme na straně 12 za Obsahem a Úvodem. Cílem práce je „zjistit možnosti pro podporu sebeúcty u mladistvých mužů ve VTOS“. Práce se dělí na tři části – Teoretickou, Výzkumnou a Praktickou. Již toto dělení (které se v Obsahu nezobrazuje) předjímá základní omezení práce – **nepropojenost světů, fragmentaci**.

I ZACHÁZENÍ SE ZDROJI VČETNĚ AUTORČINA ZACHÁZENÍ SE SEBOU JAKO HLAVNÍM ZDROJEM DIPLOMOVÉ PRÁCE

Úvod a Závěr jsou psány čistě a se sebereflektujícím nadhledem. Na zbytek textu jako by to nemělo žádný vliv.

Ia) Nepřesnosti: nutné je uvádět pohádkové příběhy na pravou míru

Monika Černá píše nepřesně. Pro příklad lze vzít větu ze s. 40: „Autor se zabývá prostředím středních škol, jeho postřehy lze aplikovat na prostředí VTOS.“ Jde o autorku Maureen (nikoli Mauren, jak je uvedeno v seznamu literatury) Manningovou, a důvod, proč by se její doporučení pro střední školy dala aplikovat na prostředí VTOS, by asi sotva našla. Důležité by pro M. Černou mohlo být, jak Manningová zpochybňuje programy na podporu sebeúcty a vybízí ke změně prostředí, to však autorka diplomové práce neuvádí.

Bohužel v části druhé (výzkumné) píše Monika Černá nedůvěryhodně. S kolegyní Petrou Klvačovou jsme ji několikrát upozorňovaly, že má těžit z reality a zohlednit vlastní intuitivní cestu. Neučinila tak, zvolila dodatečný – a pro její situaci nepřiléhavý – nářer výzkumné hantýrky. Tak se stane, že ve výzkumné části (s. 65) se bez vysvětlení několikrát objeví zkratka PL (aniž je uvedena v seznamu zkratk). Jde přitom o ústřední motiv diplomové práce, o pracovní listy, které autorku k práci přivedly. Záhada se objasní až o třicet stránek později – v části třetí („praktické“ – s. 93).

Zbývá se jen ptát (viz s. 81), co skutečně vytěžila z rozhovoru s ředitelem věznice, nebo (viz s. 85), jak provedla obsahovou analýzu a jak výsledky porovnála s teoretickými zdroji.

Zároveň zde najdeme mnoho cenného – například tabulky, které popisují autorčinu cestu, a citace vězeňského jazyka.

Ib) Literární zdroje a poznámky pod čarou: mísení žánrů a důrazů bez odstupňování důležitosti a obecnosti/konkrétnosti

Seznam literatury působí, jako by se pro diplomovou práci hodilo vše, s čím se autorka potkala.

V poznámkách pod čarou nalezneme zásadní věcná sdělení k tématu diplomové práce (např. o prediktivním nástroji SARPO – viz s. 35). Oproti tomu v těle textu se nezřídka vyskytují volně řazené citace svatých pravd nebo podobně formulovaná přesvědčení autorky. Např. na s. 18 najdeme výrok „Zdravá sebeúcta je nepostradatelná pro řešení problémů a životních výzev.“ – A co asi dělají s problémy každodennosti lidé, kteří podle autorky „zdravou sebeúctu“ nemají?

S literárními zdroji zachází autorka jako internet – bez rozlišení klade vedle sebe výsledky výzkumných studií, obecné poznatky z učebnic a popularizující psychologicko-teologické morality.

Občas se stane, že zdroj neuvede. Například, odkud cituje Jamese (s. 15)?

Jindy zdroj uvede jinak v textu a jinak v seznamu literatury.

Najdeme místa, kde autorka zdroje porovnává (s. 20). Převažuje však prázdné řazení citací z různých zdrojů až k výpiskům ze zdroje jednoho (např. celá strana 60 jsou pouhé výpisky z jednoho zdroje).

Na s. 23 cituje autorka nedohledatelnou studii, která podle ní zkoumá, jak využít sebeúctu k odvrácení sebevražedných myšlenek. Název studie tomuto zaměření neodpovídá. Kde ji autorka našla? (Coban, A.I., Akgun, R. /2011/. Figuring out of psycho-social conditions and determination the social supports of women who stays in Ankara closed penal Institution for Women. Toplum ve Sosyal Hizmet, 22 (2): 63-78. Retrieved from: <http://www.tsh.hacettepe.edu.tr/Arsiv/20112.pdf>)

V seznamu literatury není uveden Macey (1995), z něhož autorka čerpá zajímavé úvody kapitol.

Ic) Nedostatek kritického myšlení: Co chci, to vidím

Autorka důsledně opouští opory kritického myšlení, ač je zná. Práce se dá číst jako učebnice stylu „co chci, to vidím, vidím to, co chci“.

- **Nenahlížené misijní důrazy a přesvědčení**

Když je jí kritická reflexe nabídnuta, popře ji zápaleně hodným misionáře. Příklad ze s. 48: Podle literatury se nepodařilo jednoznačně objasnit, co hraje klíčovou roli při vzniku kriminality. Monika Černá k tomu dodá: „Domnívám se, že /teorie/ nezohlednily spirituální složku člověka a jeho existence.“

Autorka považuje za „cíl a smysl spirituality“, „aby se člověk vracel sám k sobě, byl více sám se sebou“ (s. 24). V mém světě tato definice odpovídá spíše sebereflexi, ale i ta je vztažena (též) k životu s ostatními, nejen se sebou.

Vzápětí s podobnou jistotou autorka tvrdí, že „Pokud v životě nepočítáme s Bohem, naším smyslem existence je to, co shromažďujeme a budujeme.“ Ráda bych ji upozornila na existenci hodnot sebezpřekračujících, které se rozhodně neomezují na věřící nositele (viz Schwartz, jehož pojetí hodnot si autorka měla v rámci studia osvojit).

- **Nedostatek odstupu**

Autorka píše na řadě míst tak, jako by slova (ať její nebo převzatá) byla vyjádřením pravdy. Uvědomění, že jsou pouhým vyjádřením něčího názoru, najdeme zřídka. Na několika místech například používá pojem „bezpodmínečné přijetí“, aniž nahlédne, že nic takového možná neexistuje. Dokonce „během výzkumu zjistila, že zdrojem bezpodmínečného přijetí pro respondenty mohou být rodiče, rodina, partnerky, kaplani, /.../“ (s. 54).

- **Zobecnování bez opory v datech**

Na s. 39 se dočteme: „Zaujalo mě, že především ženy (autorky) propagují stálý kontakt s vlastními emocemi,“ říká M. Černá na základě DVOU knih od autorek-žen.

Na s. 59 tvrdí: S podporou sebeúcty jednoznačně souvisí podpora motivace. (Kdo to říká, na základě čeho a co tím myslí?) V případě delikventních jedinců motivace „v tradičním smyslu neexistuje.“ (Co tím myslí autor, kterého M. Černá cituje?) **Rozumí autorka, co znamená slovo „motivace“?**

V těchto souvislostech působí až úlevně, když autorka uvede pochybnost. Příklad ze s. 22: „pro obvyklý předpoklad, že nízká sebeúcta se podílí na vyvolání násilí, chybějí důkazy“.

- **Opomíjení kontextů a (společensky nepřijatelná) zjednodušení**

Autorka jako by nevnímala, že pojmy i výzkumné výsledky nabývají významu v kontextech – oborových, historických, kulturních. Používá informace, jak se jí hodí.

Například na s. 44 uvede „efektivní programy“. Nezmíní však, co jejich efektivita znamená, ani že jde o kontext léčby závislostí, nikoli prevence kriminality.

Na s. 35 najdeme v poznámce pod čarou č. 54 výčet rizikových faktorů. Nejde ale o rizikové faktory, nýbrž o životní oblasti.

Podobně zařadit „virtuální realitu sociálních sítí“ mezi „Faktory ohrožující sebeúctu mladistvých“ (s. 38) lze, pokud opomeneme, že tentýž faktor sebeúctu podporuje.

Na s. 49 autorka volně zaměňuje duchovní rozměr člověka se spoluprací s církvemi.

Mezi ohrožující faktory (Pro co?) zařadila autorka „problematické soužití s cizinci a příslušníky jiných etnik“. Proč? Na základě čeho? (Viz s. 85.)

Podobně předsudečné je i tvrzení ze s. 84: „Další příčinu /problematického chování dozorců/ vidím ve skutečnosti, že většina zaměstnanců je nevěřících.“

Id) Občasné potíže s jazykem

Autorka přejímá psychoterapeutizující jazykové klišé, které zvyšuje dojem moci: „s pojmem pracovali dál“ (s. 15), „práce s realistickou skutečností“ (s. 59 – Co to je?), „práce s tématy vina a trest“ (s. 71, 72), „práce s přijetím pravdy“ (s. 105), „pracovat s tématy“ (s. 106).

Od strany 25 text postrádá čárky a tečky na některých místech, kde by měly být (čárky obvykle u vložených vět, tečky na konci vět).

Atp.

II PARALELNÍ SVĚTY: NESPOJITOST TEXTU

Text se rozpadá do jednotlivých navzájem nesouvisejících částí, kapitol a citací. Úvod i Závěr slibují reflektující nadhled, zbytek textu ho postrádá. Autorka dospívá k individualizujícím, psychologizujícím a patologizujícím závěrům o podpoře sebeúcty. Nepovšimne si, že mladistvému vězni (s. 68) pomohlo, že může ostatní něco naučit. Neuvědomuje si, že **svými stereotypy dále přispívá k sebestřednosti populace, kterou by tak ráda změnila.**

Je obdivuhodné, že přesto se alternativní pohled v práci objeví. Autorka ho však přehlédne. Nabídnu teď to, co sama napsala na jednotlivých stránkách:

16: *Sebeúcta je zkušenost s vlastní hodnotou a **atraktivitou v rámci sociálního prostředí**. Je to přesvědčení o osobních schopnostech, **významu a vlivu**.*

23: *Mladí Američané jsou **ohroženi suicidálním jednáním mj. kvůli hnutí sebeúcty**, které v 60. letech hlásalo podporu sebeúcty dětí. Namísto toho vytvořilo jejich sebestřednost.*

28: *„Stěžejním zdrojem sebeúcty mladistvých je **vrstevnická skupina** a přijetí partou, jako další zdroje se ukazují **širší rodina, sociální skupiny, prostředí, komunita** a hodnotové nastavení **společnosti**, ve které jedinec vyrůstá a dospívá.“*

29: *„**Delikvence může mít na sebeúctu efekt pozitivní**, zejména pokud adolescenti od počátku vykazovali nízkou úroveň sebeúcty“. „Výzkum s adolescenty v Nizozemí tuto teorii potvrdil. Respondenti zvýšili svoji sebeúctu prostřednictvím vazby s delikventními vrstevníky a kriminálním jednáním. Carroll a kol. upozorňují, že adolescenti využívají kriminalitu jako prostředek, jak získat pozornost vrstevníků a dospělých.“*

„Většina zdrojů se shoduje, že účinná pomoc by vždy měla být zaměřena na širší kontext problémového chování“, píše autorka na s. 44. Není ale jasné, co tím myslí, a zda (případně jak) to ovlivnilo tvorbu pracovních listů.

III PRÁCE MOHLA BÝT VÝBORNÁ A ZAJÍMAVÁ, KDYBY?

Práce je silná tam, kde si autorka všimá a svoje pozorování zachytí. Tedy především v části třetí – praktické. Na stranách 66-87 se navzdory všem individualizujícím a patologizujícím předpokladům vztahuje k prostředí nehodnotícím případně sebereflektujícím zájmem a vstřícností.

Zachycuje soužití mladistvých s vězeňským systémem, jejich snahu o přežití, úsilí terapeutky o změnu, negramotnost některých vězňů, společné předčítání z misijní knihy, oblíbenost motorkářské Bible, vlastní angažovanost a změnu, kdy mění pracovní listy a doplňuje je o drogy, bezpečný sex a do hodnot zařazuje též oblékání.

Podněty vyplývající z autorčiny praktičnosti a zkušenosti inspirují. Například v tabulce Institucionální a systémová podpora (s. 87-88) položky: „návštěvy by neměly být nástrojem sankce“; „den propuštění na svobodu (v pátek není úřední den)“.

Co chybí k tomu, aby se z práce klopýtavá a klopotná stala práce výborná? – Nejspíše propojení - ve všech třech částech a částí mezi sebou. I v praktické kapitole, kterou

považuji za nejlepší, propojení (s teorií, metodologií, koncepcí vězeňství, zkušenostmi ostatních atp.) chybí. Autorka např. uvádí existenci metodik Probační a mediační služby. Se svými pracovními listy je však neporovná.

IV ZÁVĚR

Autorka zaujala vůči tématu perspektivu zranitelnosti. Sebeúctu individualizuje a patologizuje. Nevyužila ani alternativní domněnku nabízenou v literatuře (že sebeúcty je kriminální činností podporována), ani skutečnost, kterou dobře zná: že mladiství ve výkonu trestu dělají, co mohou, aby ve skupině ostatních obstáli anebo přežili.

Předkládaná práce zobrazuje autorčinu zkušenost spolu s misijním odhodláním a ve shromážděných údajích odráží též její píli. Poškozována je nepřesností (kvantita na úkor kvality), nedostatečným nadhledem a téměř úplným nedostatkem kritické reflexe.

Doporučuji proto hodnocení uspokojivě – D.

Zadání pro obhajobu:

Leitmotivem práce je autorčino přesvědčení, že „jediným dlouhotrvajícím řešením je naučit dotyčného nově myslet.“ Zkusme to tedy.

Cílem předložené diplomové práce je „zjistit možnosti pro podporu sebeúcty u mladistvých mužů ve VTOS“.

Pro obhajobu prosím, aby autorka předložila možnosti pro podporu sebeúcty u mladistvých mužů ve VTOS, ví-li, že jejich sebeúcty je trestnou činností podporována. (Viz kurzívu na s. 4 tohoto posudku.) Očekávám, že k tomu využije článek *Right to a Healthy City*, který cituje, a zpřesní pochopení pojmu „motivace“.

PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D.

Praha, 12. září 2018